

Η εξέταση των διαδίκων κατά το άρθρο 415 Κ.Πολ.Δικ.

(ελάχιστες απλές απορίες λογικής και άλλα τινά)

1. Σύμφωνα με το άρθρο 415 Κ.Πολ.Δικ. *Αν τα πραγματικά γεγονότα δεν αποδείχθηκαν καθόλου ή αν δεν αποδείχθηκαν εντελώς από τα άλλα αποδεικτικά μέσα, το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει ένα ή περισσότερους διαδίκους για την αλήθεια των πραγματικών γεγονότων...»*

Σύμφωνα με το άρθρο 416 Κ.Πολ.Δικ. *«Η εξέταση των διαδίκων διατάσσεται ύστερα από αίτηση κάποιου από τους διαδίκους ή αυτεπαγγέλτως και διεξάγεται κατά τις διατάξεις για την εξέταση των μαρτύρων».*

2. Οι διατάξεις των ως άνω άρθρων παρά την prima facie σαφήνεια και απλότητα της γραμματικής διατύπωσης τους, δεν στερούνται «σκοτεινών» πλευρών, με ότι αυτό συνεπάγεται για την καθ' ημέραν πρακτική-δικαστηριακή εφαρμογή τους. Ενδεικτικά ερωτήματα : άλλη η ως άνω εξέταση διαδίκων και άλλη η ρύθμιση του άρθρου 245 του Κ.Πολ.Δικ. περί αυτοπρόσωπης εμφάνισης των διαδίκων στο ακροατήριο για την υποβολή ερωτήσεων; Αφού το ισχύον αποδεικτικό σύστημα προχωρά σε διακρίσεις σχετικά με τον χρόνο κατάθεσης των αποδεικτικών μέσων, (προ-κατάθεση προτάσεων, κατάθεση επί της έδρας), πότε το δικαστήριο αποφασίζει περί της επάρκειας ή μη των αποδεικτικών μέσων, (υπό την έννοια της πλήρους απόδειξης των πραγματικών περιστατικών), έτσι ώστε να είναι δυνατός ο σχηματισμός ασφαλούς δικανικής πεποίθησης;

3. Στην περίπτωση της προ εικοσαήμερου κατάθεσης των προτάσεων, το δικαστήριο έχει, (τουλάχιστον θεωρητικά), τη χρονική

δυνατότητα¹ γνώσης, μελέτης και προ-επεξεργασίας των αποδεικτικών μέσων. Στην υπό κρίση περίπτωση η ύπαρξη προηγούμενης, της επ' ακροατηρίω συζήτησης, εισήγησης θα μπορούσε να δικαιολογήσει θέση του δικαστηρίου περί εξέτασης των διαδίκων, με την αιτιολογία ότι εκ των εισκομισθέντων αποδεικτικών μέσων κρίνεται ότι απαιτείται ενίσχυση του αποδεικτικού υλικού.

4. Και πάλι, όμως, παρεμβάλλεται η εξέταση των επ' ακροατηρίω μαρτύρων, οπότε το δικαστήριο οφείλει να διασκεφθεί, να αξιολογήσει και να συνεκτιμήσει τη συμβολή των μαρτυρικών καταθέσεων στη διαμόρφωση του αποδεικτικού υλικού και αν το τελευταίο δεν εξαρκεί για έκδοση απόφασης, τότε να προσφύγει στην εξέταση διαδίκων. Δια ποίου δικονομικού τρόπου θα μπορούσε να συμβεί κάτι ανάλογο; Απαιτείται διακοπή για διάσκεψη, έκδοση αιτιολογημένης προδικαστικής απόφασης, απαγγελία της και άμεση κλήση των διαδίκων προς κατάθεση. Πότε έλαβε χώρα κάτι ανάλογο; Στην δικαστηριακή πρακτική ότι ο εκάστοτε προεδρεύων, (συνήθως διαφορετικό πρόσωπο από αυτό του εισηγητού), αποφασίζει επί της έδρας, κατά το δοκούν, (ασχέτως αν έχει γνώση των προκατατεθέντων αποδεικτικών στοιχείων), χωρίς, άμεσα ορατά, αντικειμενικά κριτήρια σχηματισμού και λήψης της απόφασης του.

5. Επειδή κάθε θεωρητική κατασκευή οφείλει να λαμβάνει υπόψη της την πρακτική διάσταση της εφαρμογής της, χρήσιμη είναι μια αναφορά στην καθ' ημέραν δικαστηριακή εμπειρία. Είναι συχνό

¹ *αν μόνον ο εισηγητής ή μόνον ο προεδρεύων συνιστά δικαστήριο, ή πως τα πολυμελή δικαστήρια στη χώρα έχουν μεταβληθεί σε τυποποιημένες διαδικασίες επικύρωσης της απόφασης ενός και μόνον προσώπου –άσχετα των ειδικότερων λόγων αυτής της ουσιαστικής και δικονομικής εκτροπής, η οποία αναιρεί εν τοις πράγμασιν το δογματικό πλαίσιο και υπονομεύει την ασφάλεια του δικαίου- αποτελεί θέμα άλλης προσέγγισης*

φαινόμενο στα ακροατήρια η εξέταση των διαδίκων να εξαρτάται από τη χρονική έκταση και τη σκληρότητα, (=ένταση), μιας αντιδικίας. Όσο δηλ. μεγαλύτερος χρόνος αναλώνεται στην εξέταση της υπόθεσης, (ασχέτως της ποιότητας και του βάθους των υποβληθησομένων ερωτήσεων), τόσο μικρότερη είναι η πιθανότητα αποδοχής αιτήματος εξέτασης ενός διαδίκου, με το «καταλυτικό» επιχείρημα ότι απομένει σωρεία υποθέσεων προς εξέταση και οι διάδικοι, οι πληρεξούσιοι τους και οι λοιποί παράγοντες πιέζουν την έδρα να ακολουθήσει μια ταχύτερη διαδικασία.

6. Αν στα ως άνω συνυπολογισθούν αφενός μεν η γενικότερη διάκριση μεταξύ τακτικής και ειδικής διαδικασίας αφετέρου δε η ρύθμιση της διάταξης του άρθρου 417 Κ.Πολ.Δικ. περί, (επιλεκτικής), ορκοδοσίας του διαδίκου, (η οποία, ουσιαστικά, εισάγει άλλες δογματικές παραμέτρους στην αστική-δικονομική διαδικασία), γίνεται φανερό ότι η εξέταση ή μη του διαδίκου αποτελεί κρίσιμο μέγεθος της αστικής δίκης.

7. Κατ' αρχάς η αποδοχή εξέτασης ενός διαδίκου συνιστά –ήδη από τον χρόνο θέσπισης της διάταξης- αποδοχή περί μη επάρκειας των αποδεικτικών στοιχείων της υπόθεσης, γεγονός το οποίο ρητά διαλαμβάνεται και στο κείμενο του νόμου. Ας επιχειρηθεί με αφετηρία ένα καθημερινής δικαστηριακής υφής παράδειγμα, μια πορεία προς τη διατύπωση ενός γενικού συμπεράσματος.

8. Εισάγεται ενώπιον του πολυμελούς πρωτοδικείου αγωγή του Α κατά του Β, (=δημοσιογράφου και συντάκτη ενός δημοσιεύματος), για συκοφαντική δυσφήμιση του πρώτου, (κατάθεση προτάσεων επί της έδρας). Σημειώνεται ότι οι διαλαμβανόμενες στο δημοσίευμα καταγγελίες περί δήθεν παράνομης συμπεριφοράς του Α ούτε αποδεικνύονται, (στα πλαίσια του άρθρου), ούτε επιρρωνύονται –εκ των υστέρων- από τις προτάσεις, (των οποίων το δικαστήριο δεν έχει ακόμη

γνώση, ήτοι προς του πέρατος της αποδεικτικής διαδικασίας), του εναγομένου Β. Η υποβολή αιτήματος εξέτασης του Β προς ενίσχυση του αποδεικτικού υλικού θα έχει ως συνέπεια :

α. νέα προσβολή του Α ενώπιον άλλων τρίτων προσώπων, δεδομένου ότι μέχρι εκείνου του χρονικού σημείου ο Β ουδέν στοιχείο είχε προσκομίσει και κατά συνέπεια η κατάθεση του θα κινείται στο πνεύμα της δημοσίευσης. Τι νέο θα έχει να προσφέρει του οποίου δεν έκανε χρήση στα πλαίσια των δικονομικών προβλέψεων;

β. ο φερόμενος ως δράστης, (κατά το ποινικό δίκαιο), της συκοφαντικής δυσφήμισης μεταβάλλεται σε μάρτυρα, παραπέμποντας σε ρυθμίσεις Αγγλοσαξωνικών δικαίων. Αν, μάλιστα, κληθεί να ορκιστεί είναι πιθανή η εμφάνιση του εξής φαινομένου : κατηγορούμενος στα πλαίσια της, τυχόν, παράλληλης ποινικής δίκης περί συκοφαντικής δυσφήμισης να είναι κατηγορούμενος και για ψευδορκία, (αν έχει προηγηθεί χρονικά το αστικό δικαστήριο, έχει καταθέσει ενόρκως και έχει δεχθεί έγκληση), εκ της μέλλουσας να δοθεί απολογίας του στην ποινική δίκη, (αφού τα κατατεθέντα στην αστική δίκη και στα πλαίσια της εκεί κατάθεσης-μαρτυρίας του θα τα επαναλάβει, κατά λογική αναμονή, και ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου). Πλήρης διάρρηξη της αναγκαίας δογματικής ενότητας του Δικαίου.

9. Αλλά ας προσεγγίσουμε την εξέταση των διαδίκων μέσα από τη διάκριση του περιεχομένου των δυο διατάξεων ήτοι του άρθρου 415, (σε συνδυασμό με το άρθρο 416), και αυτή του άρθρου 245 Κ.Πολ.Δικ. Στην μεν πρώτη περίπτωση η εξέταση των διαδίκων *«διεξάγεται κατά τις διατάξεις για την εξέταση των μαρτύρων»* ενώ στη δεύτερη οι διάδικοι καλούνται προς υποβολή ερωτήσεων, (νοείται μόνον υπό του δικαστηρίου), και παροχή διασαφήσεων. Αντικείμενο μιας μαρτυρικής κατάθεσης αποτελεί το πραγματικό βιοτικό γεγονός. Και στις δυο ως άνω περιπτώσεις το περιεχόμενο της κατάθεσης είναι ταυτόσημο. Η, μόνη

ουσιαστική, διαφορά έγκειται ότι στην πρώτη περίπτωση ο διάδικος υποβάλλεται σε ερωτήσεις και από τους πληρεξουσίους δικηγόρους, (υπαγόμενος σε κυρώσεις ανάλογες με αυτές ενός τρίτου προσώπου-μάρτυρα), ενώ στη δεύτερη δικαίωμα εξέτασης του έχει μόνον το δικαστήριο. Να ψευσθεί, ως εικός, είναι δυνατόν να συμβεί και στις δυο περιπτώσεις.

10. Οι κατά καιρούς διατυπωθείσες απόψεις περί της διαφοράς των δύο ρυθμίσεων τόσο σε επίπεδο ουσίας και περιεχομένου, (τι αφορά δηλ. κάθε μία), όσο και σε επίπεδο ακολουθητέας δικονομικής τακτικής και αξιολόγησης, παραβλέπουν το προφανές : ο διάδικος και στις δυο περιπτώσεις θα αναφερθεί στο αυτό πραγματικό γεγονός, στις αυτές παραμέτρους, (χωρίς φυσικά να γνωρίζει ή να μπορεί να κατανοήσει τη διαφορά ανάμεσα στην εξέταση του και στην αυτοπρόσωπη εμφάνιση του), και ότι η μετά ταύτα ψυχολογική (από)δέσμευση του κρίνοντος δεν θα κινηθεί στις διακρίσεις της θεωρίας αλλά στη βάση της πραγματικότητας. Η παρουσία δηλ. του διαδίκου στην επ' ακροατηρίω διαδικασία είτε θεωρηθεί εξέταση είτε εμφάνιση παράγει τα αυτά ουσιαστικά αποτελέσματα, αφού ο διάδικος ερωτάται περί ενός και μόνον πράγματος : περί του βιοτικού συμβάντος.

11. Πως, μετά ταύτα, είναι εφικτή η, (λογική και ψυχολογική), αποστασιοποίηση του κρίνοντος από «δηλώσεις», (στην μεν εμφάνιση αξιολογούμενες ως «*παραδεκτές και βάσιμες*» στη δε εξέταση ως «*έγκυρες και πειστικές*». Η τελευταία διάκριση αποτελεί δογματική περιχαράκωση της θεωρίας, η οποία προβαίνει σε χαρακτηρισμούς, ουδεμία σχέση έχοντες με την εμπειρική πραγματικότητα), σε σχέση με «*πραγματικούς ισχυρισμούς*», από «*γεγονότα στερώς συνδεδεμένα με κρίσεις*» σε σχέση με «*διευκρινήσεις*» και «*επεξηγήσεις*», (όλες οι εντός εισαγωγικών εκφράσεις αποτελούν ακριβή μεταφορά θεωρητικών

προσεγγίσεων), αποτελεί ζήτημα απόδειξης απτόμενο πολλών επιστημονικών κλάδων και όχι μόνον της νομικής επιστήμης.

12. Ας δούμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, με βάση την προσέγγιση γνωστού θεωρητικού, (το όνομα του παραλείπεται διότι τα όσα ακολουθούν αφενός μεν δεν ενέχουν προσωπική μομφή αφετέρου δε η θέση του εκφράζει και απηχεί μια γενικότερη –μάλλον κρατούσα- άποψη), : *«η αυτοπρόσωπη εμφάνιση των διαδίκων αποστολή έχει τη διευκρίνιση, αποσαφήνιση και επεξήγηση του πραγματικού υλικού, ενώ η εξέταση είναι αποδεικτικό μέσο»*. Στην περίπτωση της εξέτασης, (ανεξάρτητα της νομικής υφής της. Παρακάμπτεται δε ότι κατ' αρχάς η ύπαρξη του –ουσία- συμπλεκτικού συνδέσμου «ενώ» απαιτεί ταυτόσημη προσέγγιση. Κατά συνέπεια αν το δεύτερο εδάφιο περιέχει χαρακτηρισμό, όφειλε και το πρώτο να ενσωματώνει κάτι ανάλογο), ο διάδικος δεν θα διευκρινίσει, δεν θα αποσαφηνίσει, δεν θα εξηγήσει σχετικά με το πραγματικό υλικό; Ποια η διαφορά από την κλήση του διαδίκου «προς παροχή εξηγήσεων»; Αν δεν θα καταθέσει με βάση την ως άνω διαδικασία δια ποίου τρόπου θα καταθέσει-εκθέσει την άποψη του; Ή δια ποίου διαφορετικού τρόπου θα ερωτηθεί; Σε συζητήσεις να αναλωνόμεθα, παίγνια λέξεων ή απλώς ασκήσεις επί χάρτου; Ο διάδικος γνωρίζει μόνον τι πραγματικά συνέβη, (ή ακόμη τι αυτός εκτιμά ότι συνέβη ή ότι ο ίδιος επιθυμεί να προβάλλει ως συμβάν), και αυτό καταθέτει. Η αξιολόγηση, μετά ταύτα, της κατάθεσης του συναρτάται πάντοτε και μόνον με το πραγματικό γεγονός και τίποτε άλλο. Κρίσεις, γνώμες, απόψεις, πεποιθήσεις, αξιολογήσεις και λοιπές αισθητηριακής μορφής εκδηλώσεις αφορούν την απονομή δικαιοσύνης;

13. Με άλλα λόγια η –θεωρητική- καταγραφή διαφορών αντλεί, (=«εκβιάζοντας», ουσιαστικά, τη δημιουργία επιχειρημάτων), τη βάση της από την τυπικότητα της αστικής δίκης και δεν ανταποκρίνεται σε προφανή λογική αναγκαιότητα και αναμονή. Ένα βήμα παραπέρα : η

θεωρητική διάκριση των δυο διατάξεων, (αφού παρακάμπτει το ερώτημα : υφίσταται, τελικά, ανάγκη ύπαρξης των δυο ρυθμίσεων;), λαμβάνει αποκλειστικά υπόψη της –ως ηθικά και νομικά δίκαιη- την υφιστάμενη ρύθμιση και προσπαθεί να της προσδώσει κύρος, (υπό την έννοια δικαιολόγησης της θέσπισης της). Αγνοεί, όμως, βασικούς κανόνες απλής λογικής, (εκτός αν εκτιμάται ότι η νομική λογική αποστασιοποιείται από την κοινή), και αυτό τούτο το αντικείμενο μιας αστικής διαφοράς. Της ερμηνείας του δικαίου, (με τα γνωστά προβλήματα του τρόπου παραγωγής του και εφαρμογής του στα πλαίσια της ελληνικής έννομης τάξης²), προηγείται η συζήτηση περί της ανάγκης σκοπιμότητας ύπαρξης κάθε μιας δικαικής ρύθμισης.

² *Ας μη διαφεύγει από την εκπόνηση θεωριών σε αποστειρωμένα νομικά πλαίσια, μιας άλλης συχνά φανταστικής, πραγματικότητας ότι :*

1. ότι το, εκάστοτε ισχύον, Δίκαιο, αντιστοιχεί στη θέληση της οικονομικά κυρίαρχης κοινωνικής τάξης, της τάξης δηλ. που κατέχει, διαθέτει και ελέγχει τα μέσα παραγωγής και η οποία με την κατοχή και τη χρήση και της κρατικής εξουσίας επιβάλλεται ως πολιτικά κυρίαρχη.

2. ότι οι διατάξεις των περισσότερων νομοθετημάτων είναι αποτέλεσμα μιας τυποποιημένης μηχανιστικής, (στα όρια της βιομηχανικής παραγωγής και αντίληψης), νομοθετικής διαδικασίας, η οποία αδυνατεί να αξιολογήσει ουσιαστικά το περιεχόμενο τους.

3. ότι οι μεμονωμένες επεμβάσεις, οι αποσπασματικές τροποποιήσεις, (και οι τροποποιήσεις των τροποποιήσεων), και οι διορθωτικές αναιρέσεις διασπών τον, όποιο, ιδεολογικό προσανατολισμό του Δικαίου, επιτρέπουν την εισδοχή διατάξεων σκόπιμων, αναχρονιστικών, αντικρουόμενων με τις ήδη υπάρχουσες και συνεπώς διαχέουν αβεβαιότητα και κλονίζουν την αναγκαία ασφάλεια του Δικαίου.

4. ότι η διαδικασία απονομής της Δικαιοσύνης αφενός μεν δεν εκφεύγει της γενικότερης κρίσης που μαστίζει το Ελληνικό σύστημα αφετέρου δε υπόκειται και η ίδια στη λογική της βιομηχανοποιημένης, ισοπεδωτικής, λειτουργίας του Δημόσιου τομέα και

14. Αλλά η υπέρβαση, (αν όχι βιασμός), των ορίων της λογικής αποκτά άλλες διαστάσεις στη γνωστή θέση της θεωρίας ότι με την αυτοπρόσωπη εμφάνιση των διαδικών σύμφωνα με το άρθρο 245 Κ.Πολ.Δικ. *«δεν επιδιώκεται η απόδειξη της αλήθειας ή αμφισβητούμενων ουσιωδών πραγματικών περιστατικών αλλά η πληρότητα της εξέτασης των προτεινομένων πραγματικών ισχυρισμών ... και δεν διατάζεται προς σχηματισμό δικανικής πεποίθησης για την αλήθεια της αγωγής... αλλά στην ορθή εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών».*

α. αντικείμενο της αστικής δίκης, όπως, άλλωστε, και κάθε δίκης είναι απόδειξη της αληθείας και μόνον. Ποιοι οι άλλοι «άγνωστοι» στόχοι μιας αποδεικτικής διαδικασίας; Ή μήπως ο σχηματισμός ασφαλούς δικανικής πεποίθησης δεν αποτελεί το παγίως ζητούμενο;

5. ότι η εισδοχή εξωνομικών σκοπιμοτήτων τόσο στη νομοθετική λειτουργία όσο και στην απονομή της δικαιοσύνης είναι συστηματική.

6. τέλος, ως ακροτελεύτια παρατήρηση, ότι το Δίκαιο συνιστά τμήμα, (και όχι «όλον»), της κοινωνικής δυναμικής και των θεσμών μιας οργανωμένης κοινωνίας. Κατά συνέπεια δεν έχει ανατεθεί στο Δίκαιο ο, (ή έστω κάποιος), μεταφυσικός ρόλος επιβολής, (πάση θυσία), της, απόλυτης, ηθικής και ειρήνης επί γης.

7.το Δίκαιο αποτελεί το ultimum refugium, την τελευταία γραμμή άμυνας και όχι την πρωταρχική λειτουργία μιας κοινωνίας. Υπάρχουν πολλοί θεσμοί, που προηγούνται του δικαίου, στην προσπάθεια αλλαγής της κοινωνικής δομής, αντίληψης και νοοτροπίας και της εμπέδωσης κλίματος Δικαιοσύνης.

8. μπορεί δηλ. ο δικαστής με τις αποφάσεις του να αναπληρώσει τα κενά του θεσμού της παιδείας, να καλύψει τα μεγάλο φάσμα της ανεργίας, (ο άνεργος είτε θα απασχοληθεί παρανόμως είτε θα κλέψει. Νομιμοποιείται κανείς δικαστής να τον τιμωρήσει;), να χαράξει δίκαιη κοινωνικά οικονομική πολιτική, να επιλύσει όλα τα, προηγηθέντα της εμπλοκής με τα ναρκωτικά, κοινωνικά προβλήματα, να επιλύσει δηλ. τα αίτια εμφάνισης του φαινομένου;

β. «η πληρότητα της εξέτασης των ουσιωδών πραγματικών περιστατικών», δεν αφορά και δεν συνάπτεται ευθέως με την αλήθεια και τελικά με τον σχηματισμό δικανικής πεποίθησης; Αν όχι, τι σημαίνει, τότε, η λέξη «πληρότητα» και τι αφορά; Υπάρχει διαφορετική απάντηση λογικά αποδεκτή και νομικά βάσιμη; Αν ναι, ας καταγραφεί να την πληροφορηθεί το ευρύ -νομικό και όχι μόνον- κοινό.

γ. προς τι διατάζεται δηλ., μετά ταύτα, η εμφάνιση του διαδίκου; Χάριν παιδείας; Χάριν της αόριστης έννοιας περί πληρότητας; Η πληρότητα της εξέτασης των πραγματικών περιστατικών δεν άγει ευθέως στον σχηματισμό της δικανικής πεποίθησης και δεν συνδέεται άρρηκτα με την αλήθεια της αγωγής;

δ. ή μήπως «η ορθή εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών» δεν συνάπτεται ευθέως με την απόδειξη της αληθείας και τον σχηματισμό ασφαλούς δικανικής πεποίθησης; Στα πλαίσια ποιας διαδικασίας υφίσταται αυτονομημένη εκτίμηση πραγματικών γεγονότων άσχετων με το αντικείμενο της απόδειξης και την αναζήτηση της αληθείας;

ε. και το συναφές, (επίσης γραφέν και υποστηριχθέν), ότι η αυτοπρόσωπη εμφάνιση των διαδίκων σκοπό έχει «την διευκρίνισιν τυχόν υφισταμένων κενών ή ασαφειών και ουχί εις την απόδειξιν της αληθείας», παραλλάσσει τι εκ των ως άνω επισημάνσεων; Τα κενά και οι ασάφειες δεν αναφέρονται στην αλήθεια και στα πραγματικά περιστατικά; Που αναφέρονται και σε τι αφορούν;

Είτε ο γλωσσικός κώδικας δεν εξαρκεί για την επικοινωνία επί λογικής βάσης είτε κάποιιο τον παρακάμπτουν. Δυσόιν θάτερον.

15. Ας υποθεθεί ότι στα πλαίσια μιας δίκης η πλευρά του ενάγοντος προτείνει μάρτυρα τρίτο άτομο, ενώ η πλευρά του εναγομένου προτείνει τον τελευταίο προς εξέταση. Ικανοποιείται η αρχή περί ισότητας των όπλων; Σε μια πρώτη προσέγγιση η απάντηση είναι καταφατική. Σε μια βαθύτερη, όμως, τίθεται το εξής ερώτημα : η

προσωπική παρουσία του διαδίκου, (μέρος του προβλήματος και του αντικειμένου της υπό κρίση αγωγής), δεν αποπνέει άλλη ένταση, δεν εισφέρει στο ακροατήριο τον υποκειμενισμό, (τον ανάλογο χρωματισμό, το πάθος, κλπ.), της ψυχολογίας του, όπως αυτή διαμορφώνεται από τη θέση του στο πρόβλημα, δεν εκθέτει «από πρώτο χέρι» τις παραμέτρους της υπόθεσης σε αντίθεση με τον μάρτυρα του ενάγοντος ο οποίος υπέχει θέση τρίτου προς το πρόβλημα;

16. Προς εξισορρόπηση της παραπάνω κατάστασης οφείλει το δικαστήριο να ζητήσει από τον ενάγοντα, (στα πλαίσια του άρθρου 245 Κ.Πολ.Δικ.), να εκθέσει και τη δική του θέση, (αφού πλέον έχει εξαντλήσει το δικαίωμα του προς εξέταση ενός προσώπου ως μάρτυρος). Τότε μόνον το δικαστήριο θα έχει ισορροπημένη, εκατέρωθεν, «γεύση» και εικόνα της υπόθεσης. Πλην, όμως, ο ενάγων, στο υποθετικό παράδειγμα, δεν θα υποβληθεί στη βάσανο μιας πλήρους μαρτυρικής κατάθεσης αφού, (κατά τα εκτεθέντα), θα ερωτηθεί μόνον εκ της έδρας, (ως εκ της προηγηθείσης εξετάσεως του προταθέντος υπ' αυτού και ορκισθέντος μάρτυρος). Συνάμα, όμως, ο ενάγων δεν θα βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση έναντι του εναγομένου αφού θα έχει την ευκαιρία διττής έκθεσης των απόψεων του επί δικαστηρίω; Τίποτε αυτονόητο.

17. Η πάγια νομολογία του ΑΠ θεωρεί ότι η απόφαση του Δικαστηρίου περί εξέτασης διαδίκου δεν υπάγεται σε αναιρετικό έλεγχο και αυτό διότι αξιολογείται ως ζήτημα συμπλεκόμενο με την ουσία της υπόθεσης, (ανήκει δηλ. στην ανέλεγκτη κρίση του). Αν, όμως, υφίστατο αντικειμενικοποιημένο πλαίσιο κριτηρίων προσδιορισμένων εκ των προτέρων, (για το πότε εξετάζεται ο διάδικος και κάτω από ποιες προϋποθέσεις), η οικεία απόφαση του δικαστηρίου κάλλιστα θα μπορούσε να τύχει αναιρετικού ελέγχου. Είναι προφανές ότι χωρίς περιορισμό και συστηματικό προσδιορισμό των διατάξεων σχετικά με την εξέταση των διαδίκων, η κατ' αυθαίρετη, (σχετική με το θέμα),

κρίση του εκάστοτε δικάζοντος δικαστηρίου υπονομεύει και αναιρεί, ευθέως, βασικά θεμέλια των αρχών της αστικής δίκης. Θα πρέπει, δηλ. να επαναδιατυπωθεί το περίγραμμα της συμμετοχής ενός φυσικού προσώπου στη δικονομική εξέλιξη της πολιτικής διαδικασίας.

18. Και το πρόβλημα επιτείνεται από τη διάταξη του άρθρου 270 Κ.πολ.Δικ. Κατ' αρχάς η διατύπωση του δεν διεκδικεί ούτε βραβείο σαφήνειας ούτε βραβείο δογματικής συνέπειας, (και ως εκ τούτου η δογματική του στοίχιση με τις προαναφερθείσες διατάξεις του Κ.Πολ.Δικ. δεν είναι, άνευ ετέρου τινός, εφικτή).

19. Τι σημαίνει π.χ. ότι *«οι διάδικοι ή οι νόμιμοι αντιπρόσωποι τους οφείλουν να εμφανισθούν κατά τη συζήτηση στο ακροατήριο αυτοπροσώπως Η μη εμφάνιση του διαδίκου ή του νόμιμου αντιπροσώπου του στο ακροατήριο αν είναι αδικαιολόγητη εκτιμάται ελεύθερα»*. Με άλλα λόγια δηλ. αν ο διάδικος εμφανισθεί κατά τη συζήτηση ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου είναι δυνατή η εξέλιξη, η πρόοδος της διαδικασίας με τη νομότυπη συμμετοχή του; Και αν εμφανισθεί ο πληρεξούσιος και δεν εμφανισθεί ο διάδικος τίθεται ζήτημα; Η διατύπωση των νόμων δεν αποσκοπεί στη συντήρηση του νομικού επαγγέλματος, μέσω της αέναης συζήτησης περί της υποτιθέμενης νομοθετικής βούλησης αλλά στην άμεση εξυπηρέτηση του πολίτη, μέσα σ' ένα καθεστώς δικαϊκής ασφάλειας και αποτελεσματικότητας, ευθυγραμμισμένης με το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Η γνωστή σχετική ρήση του αείμνηστου Ν. Χωραφά περί της αδυναμίας σαφούς έκφρασης του νομοθέτη και ανάλογης ασαφούς διατύπωσης των νομοθετημάτων ισχύει και σήμερα.

20. Στην παράγραφο 3 του άρθρου 270 Κ.Πολ.Δικ. σημειώνεται ότι *«το δικαστήριο ζητεί τις αναγκαίες πληροφορίες και διασαφήσεις από τους διαδίκους ή τους εκπροσώπους τους και τους εξετάζει κατά την κρίση του έστω και αν δεν συντρέχουν οι όροι του άρθρου 415»*. Κατά την κρίση

του η απόφαση εξέτασης των διαδίκων, κατά την κρίση του και το δικονομικό πλαίσιο εξέτασης τους. Πλην, όμως, η κρίση του οφείλει να περιάπτεται μιας αντικειμενικής χροιάς. Πρέπει δηλ. να υφίσταται εκ προτέρων ένα πλαίσιο-σύστημα αντικειμενικών κριτηρίων, έτσι ώστε να μπορεί κάθε ενδιαφερόμενος αφενός μεν να ελέγχει την ορθότητα λήψης της συγκεκριμένης απόφασης αφετέρου δε να προβάλλει –επίσης με αντικειμενικό τρόπο- τις αντιρρήσεις του. Διαφορετικά, η όλη συζήτηση, (=η επ’ ακροατηρίω νοείται), θα αναλώνεται σε αόριστες πολιτικής υφής αντεγκλήσεις, πέραν και εκτός του νομικού πεδίου. Αν δεν είναι εφικτή η θέσπιση μιας αντικειμενικοποιημένης διαδικασίας τότε ας ισχύσει και το ανακριτικό σύστημα στην αστική διαδικασία, (με παράλληλη εκτέλεση των αστικών αποφάσεων μερίμνη της Πολιτείας), έτσι ώστε να υφίσταται ένα αυστηρό και δεδομένο πλαίσιο δράσης και κίνησης της διαδικασίας, του δικαστηρίου και των διαδίκων, (και παράλληλα να εμπεδωθεί το αίσθημα δικαιοσύνης στα όμματα των κοινωνών, στους οποίους αφορά και απευθύνεται κάθε έννομη τάξη. Είναι αδιανόητο οι αστικές αποφάσεις πολύ συχνά να υποκαθιστούν –σε καλαίσθητους ή μη τοίχους- την έλλειψη πινάκων ζωγραφικής ένεκα της αδυναμίας εκτέλεσης τους. Αλλά αυτό αποτελεί άλλο μείζον ζήτημα).

21. Τι εννοεί δηλ. ο νομοθέτης, (σε «εργασία» να βρισκόμαστε ή πως ο διασυρμός της δικαιοσύνης ως θεσμού έχει αφετηρία τη νομοθετική παραγωγή), όταν λέγει ότι είναι επιτρεπτή η εξέταση διαδίκου χωρίς να θεωρείται μάρτυρας; Ότι του επιτρέπει να εκφράσει δημόσια τον υποκειμενισμό του, (ή ακόμη και την κακοπιστία του), χωρίς παράλληλα να δεσμεύεται το δικαστήριο να καταγράψει και τη φωνή του *altera pars*; Ότι ο οποιοσδήποτε μπορεί να σύρει στα δικαστήρια τον οποιονδήποτε, χωρίς προφανή αιτία ή ένεκα άλλης – μη άμεσα ορατής- υποκειμένης αιτίας, όπως π.χ. εκ λόγων εκδίκησης, χωρίς κυρώσεις ή έστω χωρίς τον φόβο κυρώσεων; Παράλληλα η μη

υποχρεωτική εξέταση, (ανεξάρτητα τρόπου εξέτασης), και των δυο διαδικών δεν εγείρει πλείστα όσα ζητήματα δικαιοκρατικής υφής; Η τήρηση της Συνταγματικής αρχής περί ισότητας πρέπει να εξειδικεύεται σε όλες τις επιμέρους δικαϊκές ρυθμίσεις, διαφορετικά παραμένει κενό γράμμα.

22. Και επειδή η διάταξη του άρθρου 270 αναφέρεται σε επικουρικά αποδεικτικά μέσα, τίθεται το εξής ερώτημα : δεδομένης της απόλυτης διατύπωσης της παραγράφου 1 περί ανάγκης αυτοπρόσωπης εμφάνισης των διαδικών, οι τελευταίοι, (αυτοί δηλ. που τυπικά και ουσιαστικά έχουν την πρωτοβουλία έναρξης μιας αστικής δίκης), εκτιμώνται ως επικουρικό μέσο; Τότε προς τι η ανάγκη παρουσίας τους, η οποία, μάλιστα, αν δεν συντρέχει *«εκτιμάται ελεύθερα από το δικαστήριο»*, (υπαινιγμός εμπεριέχων κρίση απειλής ή επιβαρυντικής αξιολόγησης για τον απουσιάζοντα); Η εσωτερική ποιοτική αντίφαση προφανής. Ανάλογα ζητήματα-διαφωνίες είχαν εκφρασθεί ήδη από τον χρόνο της συζήτησης για τη σύνταξη, διατύπωση και θέσπιση της οικείας διάταξης.

23. Αν η μαρτυρία του διαδικού θεωρείται επικουρική, ως εκ του γεγονότος ότι ενέχει υποκειμενισμό και, συνειδητή ή ανεπίγνωτη, προσπάθεια έκθεσης των γεγονότων κατά το δοκούν, το φερόμενο ως κύριο αποδεικτικό μέσον, π.χ. οι εκάστοτε προτεινόμενοι –από τους διαδικούς- μάρτυρες είναι τρίτοι ως προς την υπόθεση; Εκφράζουν δικές τους απόψεις; Είναι αυτονόητο ότι κάθε μάρτυρας, (αφού καθοδηγηθεί δεόντως και καταλλήλως, εκτός αν είναι τρίτος ως προς το βιοτικό συμβάν, γεγονός σπάνιο, ως εκ του προβλεπόμενου τρόπου δικονομικής εξέλιξης της αστικής δίκης. Κάτι ανάλογο θα μπορούσε να συμβεί, ίσως, στα πλαίσια μιας ποινικής αντιδικίας), απλά μεταφέρει τη θέση και τον υποκειμενισμό του διαδικού. Αν είναι ικανός ή κατάλληλα εκπαιδευμένος πείθει, αν όχι, (αν π.χ. έχει πρόβλημα αγοραφοβίας ή

κοινωνικότητας ή δισταγμών να εκφράσει δημόσια τη θέση του ή αισθάνεται απόλυτο δέος έναντι του δικαστηρίου ή αντιμετωπίζει άλλου είδους φοβίες κλπ.), θα αποτύχει. Η αυτοτελής ποινική ευθύνη του σε περίπτωση ψευδορκίας του κλπ. μάλλον ως θεωρητικές ενστάσεις ηχούν, αφού αν καταδικαστεί ο μάρτυρας θα καταδικαστεί, (τουλάχιστον σε εμπειρικό επίπεδο, άσχετα αν θα συντρέξει η αναγκαία απόδειξη), και ο διάδικος ως ηθικός αυτουργός.

24. Η αδυναμία ακριβούς διατύπωσης των νομοθετημάτων έχει ως συνέπεια την ανάπτυξη νέου πεδίου διάκρισης. Υποστηρίζεται ότι η επικουρικότητα της εξέτασης των διαδίκων αναφέρεται στον τρόπο της χρήσης αυτού, (πότε δηλ. θα γίνει προσφυγή στη χρήση του ως άνω αποδεικτικού μέσου), και όχι στην αποδεικτική αξία. Η επικουρικότητα της επιλογής δεν προσδιορίζει, (=υποβαθμίζει ουσιαστικά), ανάλογα και το περιεχόμενο του; (έστω και ανεπιγνώτως, στη λογική της πολιτικής επιστήμης όπου η φόρμα εκφοράς ενός μηνύματος επηρεάζει καταλυτικά και καίρια και αυτό τούτο το περιεχόμενο του). Ότι δεν θεωρώ ως κύριο αποδεικτικό μέσο δεν καταγράφεται συνειδησιακά και ως μειωμένης αξίας; Όσο δε δεν προσφεύγω στη χρήση αυτού του μέσου τόσο το τελευταίο δεν μετακινείται, κατερχόμενο, στην κλίμακα αξιολόγησης μου και κατά περιεχόμενο;

25. Αλλά η ρευστότητα συνεχίζει ακάθεκτη. Κατά τη διατύπωση του άρθρου 415 Κ.Πολ.Δικ., το δικαστήριο εξετάζει τους διαδίκους, (ας μη διαφεύγει σε όσους «εξ' αβλεψίας» προφανώς διαφεύγει ότι ο λόγος εξέτασης τους είναι *«για την αλήθεια των πραγματικών γεγονότων»*), σε περίπτωση κατά την οποία είτε τα επίδικα γεγονότα δεν αποδείχθηκαν καθόλου είτε δεν αποδείχθηκαν εντελώς. Ποιο είναι το ασφαλές, αντικειμενικό κριτήριο διάκρισης, (υφιστάμενο ή προτεινόμενο), μεταξύ των δυο αποδεικτικών καταστάσεων; Ιχνηλατώντας τις κατά καιρούς διατυπωθείσες απόψεις, κάλλιστα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι

πρόκειται περί δυο αυτοτελών περιπτώσεων, μιας αρνητικής, (=δεν αποδείχθηκαν καθόλου), και μιας θετικής, (=αποδείχθηκαν ατελώς).

26. Κατά λογική συνεπαγωγή η πρώτη, αρνητικής υφής, περίπτωση προϋποθέτει είτε ότι δεν υφίστανται καν αποδεικτικά μέσα είτε ότι δεν υπήρξε εισκόμιση, (δηλ. δεν προσήχθησαν καν), ανάλογων αποδεικτικών μέσων. Και στις δυο ως άνω εκδοχές το δικαστήριο με την απόφαση περί εξέτασης των διαδίκων δεν παραβιάζει –εμμέσως πλην σαφώς- τα βάρος απόδειξης, υποκαθιστώντας, (πιθανώς), είτε έναν αμελή είτε ένα κακόπιστο διάδικο; Αν δηλ. ο ενάγων εκ προοιμίου επιδιώκει, (σπάνια περίπτωση...), την άσκηση αγωγής κατά παράβαση κάθε εννοίας αληθείας και ηθικής, (στα πλαίσια μιας κακώς εννοούμενης δικονομικής τακτικής, είτε άτυπου συμψηφισμού απαιτήσεων, δίκην «εκβίασης» είτε προς αποφυγή δικαστικής βεβαίωσης δικής του οφειλής είτε ...), και γνωρίζοντας την ανυπαρξία αποδεικτικών μέσων, παρουσιάζεται στο δικαστήριο ζητά την εξέταση του, και το τελευταίο την αποδέχεται, (στη βάση του κανόνα του άρθρου 415 Κ.Πολ.Δικ.), δεν εμφανίζεται ο θεσμός της δικαιοσύνης εξυπηρετών σκοπιμότητες και αθέμιτες πρακτικές, αφού τότε δεν θα συντρέχει η έννοια της επικουρικότητας;

27. Αν δηλ. η εξέταση των διαδίκων αποτελεί το μοναδικό, (τελικά), αποδεικτικό μέσον, δεν παραβιάζεται, (εν τοις πράγμασιν), η νομοθετική βούληση, (κατά γράμμα και σκοπό), περί επικουρικότητας του εν λόγου μέσου; Τι θα πράξει τότε το δικαστήριο ή ο αντίδικος, (του εξετασθέντος, σε περίπτωση κατά την οποία εξετάστηκε ένας, κατά την πρόβλεψη του νόμου και την ανάλογη δυνατότητα του δικαστηρίου), διάδικος; Αλλά τα προβλήματα από την εφαρμογή της οικείας διάταξης δεν σταματούν εδώ. Η αρχή της επικουρικότητας της χρήσης του εν λόγω αποδεικτικού μέσου διέπει τις ειδικές διαδικασίες; Αλλά και η εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 415 Κ.Πολ.Δικ. σε ειδικές διαδικασίες εγείρει

νέα ζητήματα, (π.χ. ένορκη εξέταση του διαδίκου στην εκουσία διαδικασία είναι δυνατή;).

28. Αλλά και στη δεύτερη περίπτωση της θετικής διάστασης, (ήτοι της ατελούς απόδειξης, όταν εκ της προσκόμισης και της μετά ταύτα αξιολόγησης των αποδεικτικών μέσων, κρίθηκε αναγκαία η προσφυγή στις οικείες διατάξεις), με την απόφαση περί εξέτασης των διαδίκων δεν εμφανίζεται το δικαστήριο αγωνιών για την απόδειξη ιδιωτικών απαιτήσεων, καθόν χρόνον το βάρος απόδειξης επαφίεται στους ώμους των ιδιωτών; Αν στόχος της αστικής διαδικασίας αποτελεί πράγματι η απονομή δικαιοσύνης, τότε ας εγκαταλειφθούν ανάλογες υβριδικής υφής και πολλαπλής «δικαιολόγησης», (με προφανή την αδυναμία δογματικής στοίχισης τους), πρακτικές και ας ισχύσει και εδώ το ανακριτικό σύστημα, (με υποχρεωτική εξέταση όλων των διαδίκων), με ορατά οφέλη τόσο σε επίπεδο δογματικής όσο και σε επίπεδο ουσίας και αποτελεσμάτων. Η περαιτέρω εμβάθυνση προς την ως άνω κατεύθυνση, αναγκαστικά εκφεύγει των ορίων της παρούσας μικρής προσέγγισης.

29. Μια ακροτελεύτια, (όσον αφορά το ως άνω ειδικότερο θέμα), επισήμανση, (προς επίρρωση των δογματικών και πραγματικών αδιεξόδων από την εφαρμογή των υπό κρίση διατάξεων) : ναι μεν το δικαστήριο μπορεί να διατάζει και αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή αποδείξεων με οποιαδήποτε, κατάλληλα, αποδεικτικά μέσα ακόμη και αν δεν τα επικαλέστηκαν οι διάδικοι, (άρθρο 107 Κ.Πολ.Δικ.), πλην, όμως, το δικαστήριο κρίνει μόνον επί της βάσει των πράγματι προσαχθέντων και αποδειχθέντων υπό των διαδίκων, σύμφωνα με το άρθρο 106 του Κ.Πολ. Δικ. Ποτέ δεν είναι αργά για μια πραγματικά δογματικά συνεπή, (με παράλληλο επαναπροσδιορισμό των βασικών στοχεύσεων), αναθεώρηση εκ βάθρων του μορφώματος της πολιτικής δικονομίας.

30. Ας ανατρέξουμε, και πάλι, στην καθ' ημέραν δικαστηριακή εμπειρική πραγματικότητα : η εξέταση των διαδίκων αν δεν είναι

σπανιότατη, είναι, τουλάχιστον, περιορισμένη. Σε όλες τις ως άνω περιπτώσεις κρίθηκε ότι ήταν επαρκή τα εισφερθέντα αποδεικτικά μέσα για τον σχηματισμό ασφαλούς δικανικής πεποίθησης και δεν απαιτούνταν η συνεπικουρία άλλων ή μήπως το όλο σύστημα της πολιτικής δίκης στερείται αξιοπιστίας; Με άλλα λόγια στη συντριπτική πλειοψηφία των αστικών αποφάσεων οι διάδικοι, (όντες, συνάμα απόλυτα τυπικοί), προνόησαν ενόψει της πιθανολογούμενης προσφυγής τους στο δικαστήριο, (ως εάν όλες οι συνεργασίες, οι συμβάσεις, κλπ. συνάπτονται με τη λογική της βέβαιης δικαστηριακής κατάληξης τους), και είχαν συλλέξει και δομήσει το αναγκαίο αποδεικτικό υλικό και έτσι δεν χρειάστηκε η προφορική, επ' ακροατηρίω, κατάθεση της άποψης τους; Ή μήπως τα αστικά δικαστήρια έχοντας μεταφυσικές ιδιότητες, μετέρχονται άλλων τρόπων ανάδειξης της εκάστοτε αληθείας, (πέραν και πάνω της αποδεικτικής πενίας), οι οποίοι –τρόποι- παραπέμπουν στην τακτική της Πυθίας;

31. Και πότε κατέστη δυνατό, (=πρόλαβε), το δικαστήριο, στις υποθέσεις επί των οποίων η κατάθεση προτάσεων λαμβάνει χώρα επί της έδρας, (άρα δεν έχει λάβει γνώση του συνόλου των αποδείξεων), να διαγνώσει επάρκεια ή ανεπάρκεια του αποδεικτικού υλικού και να προσφύγει επικουρικά στην εξέταση του διαδίκου ή να απορρίψει ανάλογο αίτημα;

32. Και αν σωρεύονται αποδεικτικά μέσα, τα οποία, (θεωρητικά και *in abstracto*), έχουν πλήρη αποδεικτική δύναμη, (π.χ. δικαστική ομολογία, έγγραφα), υφίσταται περιθώρια προσφυγής στην αξία επικουρικού μέσου, όπως η εξέταση του διαδίκου; Και αν το δικαστήριο την αποφασίσει, ποιο το άμεσο δικονομικό βήμα αντίδρασης του αντιδίκου του; Με ποιο δηλ. άμεσο τρόπο και μέσο θα εκφράσει τη διαφωνία του; Αναμένοντας την οριστική απόφαση προς άσκηση εφέσεως επί του συνόλου της δίκης; Στα πλαίσια μιας άτυπης σύγκρισης

της αστικής με την ποινική δίκη η δεύτερη παρά την *prima facie* δικονομική της «χαλαρότητα», (υπό την έννοια του δικαστηρίου ουσίας, της ύπαρξης της αρχής της ηθικής απόδειξης σε συνδυασμό με την ανυπαρξία *numerus clausus* αποδεικτικών μέσων, την αναζήτηση της πραγματικής αλήθειας, το ανακριτικό σύστημα, το βάρος απόδειξης κλπ.), παρέχει πλείστα όσα δικονομικά βήματα αντίδρασης του όποιου θιγόμενου διαδίκου ανάλογα του σταδίου προόδου της δίκης. Η επίκληση της λογικής της διάταξης του άρθρου 336 Κ.Πολ.Δικ. καλύπτει πλήρως και την υπό κρίση περίπτωση.

33. Προσωρινό συμπέρασμα :

α. η, κατά τα λοιπά, δικονομική αυστηρότητα της, (κατά την ανάπτυξη), αστικής δίκης, (πάντοτε σε σχέση με την ποινική δίκη και το βάρος απόδειξης), εμφανίζει σοβαρές ρωγμές ήδη πριν καν ενεργοποιηθεί το δικονομικό σύστημα της Πολιτικής Δικονομίας.

β. ο διάδικος πρέπει να είναι κατά πάσα περίπτωση παρών και στη διάθεση του δικαστηρίου, το οποίο και θα επιλέξει αν, τότε και πως θα τον εξετάσει.

γ. η αστική δίκη ως είναι διαμορφωμένη εκφράζει κατά τον πλέον κραυγαλέο τρόπο την αβυσσαλέα υποκρισία αλλά και την ταξικότητα του συστήματος της δικαιοσύνης και όσων συμπλέκονται μαζί του. Η φύση της δικονομικής τυπικότητας, το βάρος απόδειξης και οι λοιπές ρυθμίσεις της αστικής δίκης αντιστοιχούν σε μια βαθειά και ουσιαστικά –προϋφιστάμενη- ταξική διάκριση.

δ. αντελήφθη ο διάδικος ή ο πληρεξούσιος δικηγόρος του, (υπενθυμίζεται ότι το ισχύον σύστημα είναι συζητητικό), την ουσία της αγωγής και το βάρος απόδειξης που φέρει;

ε. (και αν το αντελήφθη), ανταποκρίνεται ο διάδικος στο συγκεκριμένο βάρος απόδειξης, (υποβάλλοντας τις ανάλογες εντάσεις, προτάσεις, κλπ.), με δόκιμο δικονομικό τρόπο ή επιλέγει άλλη οδό

προσέγγισης; Με άλλα λόγια τόσο βιολογικά όσο οικονομικά μπορεί να ανταποκριθεί ο διάδικος στον ρόλο που εκ των προτέρων του επιφυλάσσεται; Ο πλούσιος ή ο ικανός διάδικος είναι ισότιμος του πτωχού ή του, (εν γένει), περιορισμένων δυνατοτήτων διαδίκου;

34. Κατά συνέπεια κάθε λύση σχετικά με τις προϋποθέσεις εξέτασης του διαδίκου οφείλει να περιαφθεί τον τύπο του αντικειμενικού. Είναι, όμως, εφικτή μια ανάλογη καταγραφή ενός πλαισίου προϋφισταμένων προϋποθέσεων και κριτηρίων αντικειμενικώς προσδιορισμένων; Σαφώς και όχι ως εκ του απείρου αριθμού των βιοτικών σχέσεων και των ανάλογων προβλημάτων απόδειξης. Ειρήσθω εν παρόδω ότι η αύξηση της περιγραφικής διαδικασίας με ανάλογη μείωση της αξιολογικής παρέμβασης του κρίνοντος, αυξάνει τον βαθμό ασφαλείας ενός συστήματος απονομής δικαίου. Συνεπώς, η λύση πρέπει να αναζητηθεί σε άλλο επίπεδο, με δεδομένη αφενός μεν την ανάγκη υλοποίησης της Συνταγματικής επιταγής περί ισότητας και ισονομίας αφετέρου δε την αναζήτηση της «πραγματικής» αλήθειας.

35. Πόσο εφικτή, όμως, θα είναι η επιλογή μιας λύσης σε ένα σύστημα τυπικής αληθείας, όπως αυτό της αστικής διαδικασίας; Είναι προφανές ότι διαμόρφωση πρότασης, (υπό το κράτος των προαναφερθεισών αρχών), περί της εξέτασης του διαδίκου απαιτεί ριζική αναμόρφωση των αρχών απόδειξης της αστικής δίκης. Επειδή το τελευταίο δεν φαίνεται πιθανό να λάβει χώρα στους επόμενους αιώνες, κάθε πρόταση, (παρότι οριζόμενη ως μεταβατική), πρέπει να είναι συμβατή με το ισχύον καθεστώς.

36. Προ πάσης διατύπωσης πρότασης επισημαίνεται, (στα πλαίσια του υφισταμένου του συστήματος της ελεύθερης αγοράς, το οποίο προσδιορίζει κατ' ανάγκη και τους πρωτεύοντες στόχους ενός ατόμου), ότι το κρίσιμο μέγεθος της αστικής δίκης, (εν τέλει, κατά βάση, οικονομικής υφής), δεν υπολείπεται της αξίας του ποινικού δικαίου, που

είναι η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας, (αν ληφθούν υπόψη οι παράγοντες και οι δυνατότητες περιορισμού του, π.χ. αναστολές, μη ύπαρξη υποτροπής, ελαφρυντικά, δυνατότητα εξαγορά ποινής, τεκμήριο αθωότητας, δυο βαθμοί δικαιοδοσίας σε συνδυασμό με την αρχή της απαγόρευσης της *reformation in reius*, κλπ). Υπ' αυτή την έννοια η ιδιότητα του διάδικου της αστικής δίκης αντιστοιχεί, (στη βάση μεν μιας απλούστευσης αλλά όχι σχηματικά και μόνον), στη διάκριση μεταξύ πολιτικώς ενάγοντος, (=ενάγων) και κατηγορουμένου, (=εναγόμενος), της ποινικής δίκης.

37. Ο πολιτικώς ενάγων επειδή αναζητά χρήματα και προς προστασία του, δεν καλείται να ορκισθεί στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας. Ο ενάγων διάδικος στην αστική δίκη ορθώς μπορεί να κληθεί να ορκιστεί; Αλλάζουν τα κίνητρα του ανάλογα με τη δικαστική αίθουσα και τη διαδικασία; Η φύση μιας υπόθεσης, (το πραγματικό ιστορικό γεγονός), είναι η αυτή ανεξάρτητα πεδίου ανάπτυξης της, (αστικό ή ποινικό). Μπορεί μια διαδικαστική πρόβλεψη, (περί αυτού πρόκειται όταν η αναφορά συναρτάται με την έννοια της δικονομίας), να παραλλάσσει τη βάση του συμβάντος τα συμφέροντα, τα κίνητρα και τις απόψεις των εμπλεκομένων; Σαφώς όχι. Άλλωστε ο μέσος διάδικος όχι μόνον αγνοεί τη διάκριση ανάμεσα σε αστική και ποινική δίκη αλλά τις θεωρεί, (δογματικά και ηθικά), ως ενιαία, ταυτόσημη διαδικασία.

38. Προς άρση αδιεξόδων σχετικά με το πότε και το πώς εξετάζονται οι διάδικοι ορθότερο είναι να γίνουν δεκτά τα εξής :

α. να είναι αναγκαία η φυσική παρουσία των διαδίκων στην επ' ακρατηρίω διαδικασία, (στη λογική μιας άμεσης εκτίμησης του προσώπου του, της ειλικρίνειας του, των κινήτρων του, κλπ., σε υλοποίηση και της ρήσης «*οία η μοφή τοιάδε και η ψυχή*». Αν οι κρίνοντες έχουν τα προσόντα και τις ικανότητες και μιας ανάλογης – λογικής και ψυχολογικής εν ταυτώ –προσέγγισης-αξιολόγησης, αυτό

αφορά το σύστημα επιλογής και εκπαίδευσης τους). Η μη δια ζώσης εμφάνιση ενός διαδίκου στο δικαστήριο δεν θα κωλύει την πρόοδο της δίκης αν δικονομικά παρίσταται, (δια πληρεξουσίου δικηγόρου).

β. να προβλεφθεί η υποχρεωτική –ακόμη και κατ’ αντιπαράστασης- εξέταση τους, (εννοείται όλων των διαδίκων), χωρίς όρκο, (ούτε ο πολιτικώς ενάγων ορκίζεται ούτε ο κατηγορούμενος). Ο δικαστής πρέπει να έχει άμεση, γνήσια πρόσβαση, κατά πάσα περίπτωση, και στην πηγή της αλήθειας, (ή του ψεύδους), ήτοι στον διάδικο. Άλλωστε ποια η αξία της μετά και άνευ όρκου εξέτασης ενός διαδίκου όταν και στη δεύτερη περίπτωση ο τελευταίος υπέχει υποχρέωση καθήκοντος αληθείας σύμφωνα με το άρθρο 205 του Κ.Πολ.Δικ.; Η μήπως η εξέταση του διαδίκου χωρίς όρκο, (και η τυχόν μη τήρηση του καθήκοντος αληθείας), αποκλείει και την ενεργοποίηση των οικείων διατάξεων του ΠΚ;

γ. και φυσικά, (άμεσα και μέχρι της σχετικής τροποποίησης), η εξέταση, (τα περί εμφάνισης δεν συνεχονται με την κατάθεση), ενός εκ των διαδίκων, για λόγους ισότητας, θα απαιτεί και την εξέταση του άλλου.

39. Οι ως άνω προβλέψεις αφενός μεν παρέχουν στον κρίνοντα τη δυνατότητα άμεσης άντλησης εικόνας για το επίδικο συμβάν, (χωρίς την παρεμβολή «τακτοποιημένων», ψυχρών δικογράφων), αφετέρου συμβάλλουν στην άμβλυνση της προφανούς ταξικότητας της αστικής δίκης, αφού θα παρέχεται και στους δυο διαδίκους δικαίωμα άμεσης έκθεσης των απόψεων τους, (και απομένει στη φύση η διάκριση μεταξύ των βιολογικών δυνατοτήτων ενός εκάστου των ανθρώπων).

40. Η διάκριση ανάμεσα στην πληροφοριακή εξέταση και στην αποδεικτική εξέταση του διαδίκου δεν ανταποκρίνεται σε ανάλογη λογική ή νομική διάκριση, (αν θεωρήσουμε ότι η νομική επιστήμη ερείδεται επί λογικών βάσεων). Κοινό περιεχόμενο και στόχος κάθε αποδεικτικής διαδικαστικής πράξης είναι η αναζήτηση της αληθείας και

ο σχηματισμός ασφαλούς δικανικής πεποίθησης. Ο διάδικος είτε διασαφηνίζει είτε παρέχει διευκρινήσεις είτε προχωρά σε έκθεση των απόψεων του, (πράξη ουσιαστικά αδιάφορη για το δικαστήριο), είτε ορκίζεται είτε όχι, αναφέρεται στο πραγματικό συμβάν και μόνον.

41. Με την προτεινόμενη λύση προβλήματα επικουρικότητας και άλλων συναφών επινοήσεων τίθενται εκποδών και δεν επιστρατεύονται ούτε προβάλλονται επ' ακροτηρίω επιχειρήματα υπέρ της μίας ή της άλλης πλευράς, συχνά απόμεινα της γελοιότητας. Ας μη διαφεύγει ότι πάντων μέτρον εκτίμησης αποτελεί η απλή λογική του, (έστω και εν πλάσματι υπάρχοντος), μέσου μετρίως συνετού ανθρώπου. Συνάμα η εδώ προτεινόμενη λύση είναι πλησιίστια και προς την αρχή της ισότητας. Αυτά τα ολίγα προς το παρόν.

Θρασύβουλος Θ. Κονταξής

Δικηγόρος, Διδάκτωρ Νομικής